

VAKIF ŞEHİR ARTUKLU MARDİN

Bölüm 13

ARTUKLU FAHREDDİN KARAASLAN DÖNEMİ

M.S. 1260-1292 Artuklu Muzaffer Ebulfeth Fahreddin Karaaslan Döneminde Mardin

Said Necmüddin Gaz'nin 1260 (1258) yılında ölümünden sonra Bilecik'te vali olan oğlu Melik Muzaffer'in bilinen ismi "Kara Arslan" babasının ölümünü duyduktan sonra, üç gün matem adedini. Yerine getirdi. Mardin'i ablukaya alan Hülâgu Han'a büyük hediyeler sundu, bu hareketinden etkilenen Hülâgu Han Mardin'i Melik Muzaffer Kara Arslan yönetimine geçmesine izin verdi. ¹ Hülâgu Han 1265 senesinde öldü. Daha sonra atı ve cariyeleri kurban edilerek yanına gömüldü. Cenazesi şamanist geleneklerine göre yapılan son hükümdardır. Mezarı Urmiye Gölü'ndeki bir adadadır. Mardin ve havalisi, İran'daki (Moğol) devletinin üçüncü hükümdarı, Birinci İlhanlı Hükümdarı Hülâgû'nun oğlu Teküder'in payına düştü.

Ahmed Bin Hülâgû (Teküder) kimdir?

İran'daki İlhanlı (Moğol) devletinin üçüncü hükümdarı. Birinci İlhanlı hükümdarı Hülâgû'nun oğludur. Asıl ismi, Teküder'dir. Müslüman olduktan sonra Ahmed ismini aldı. Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen Ahmed Hân, ağabeyi Abaka Han'ın vefatından sonra hükümdar oldu. İki yıl kadar hükümdarlık yaptıktan sonra, 1284 (H. 683) senesinde Abaka'nın oğlu Argûn Hân tarafından Horasan'da şehîd edildi.

Annesi, Konkırat beyinin kızı Kutuy Hatun olan Ahmed Hân (Teküder), Hülâgû'nun on dört oğlundan biri idi. Daha çocuk iken Müslüman oldu. Abaka Hân'ın hükümdarlığı

¹ Mardin Tarihi Abdulgani Efendi (Abdulgani Fahiri Bulduk) Yayına Hazırlayan: Burhan Zengin Nisan 1999 s.70

zamanında, Nihâvend ve Dinâver taraflarında, emrine verilen yerleri idare etti. 1282 (H. 681) senesinde, Abaka Hân'ın Hemedân'da ölmesi üzerine, bir müddet karışıklıklar baş gösterdi. Bu sırada hanedan temsilcileri toplanarak Ahmed Hân'ı İlhanlı tahtına geçirdiler. Abaka Hân'ın oğlu Argûn Hân, istemeyerek onun hükümdarlığını kabul etti.

Ahmed Hân, İlhanlı hükümdarı olunca, Müslüman bir hükümdar olduğunu, İslâm devletleriyle iyi münasebetler kurmak istediğini, Müslüman devletlerin hükümdarlarına gönderdiği mektuplarla ifade etti. Memlûklülere karşı Abaka Hân'ın siyasetini takip etmek istemiyordu. Bunun için zamanın büyük âlimlerinden Şîrâzlı Kutbüddîn, Rudekü Behâüddîn ve Şeyh Abdurrahmân'ı, Memlûk sultânına elçi gönderdi. Müslümanların huzur içinde yaşarmalarını te'min etmek için elinden geleni yapacağını bildirdi. Bu hususta yazdığı mektupta; "Biz, Müslümanlığı gönül hoşluğu ile kabul ettik. Himmetimizi, şehirlerin imarına ve Müslümanların korunmasına sarf eyledik. Memleket halkına; "Evkafın (vakıfların) gelirlerini tahsis edildikleri yerlere vermelerini, hayır sahiplerinin koştuğu şartlar gereğince, müstahak olanlara dağıtmalarını emrettik. Bundan sonra mescitler, medreseler, tekkeler ve hayrat binalarıyla kervansaraylar tam bir parlaklığa erişecektir" diyordu.

Bu sırada Anadolu'yu idare eden Ahmed Han'ın kardeşi Kongurtay, küfründe diretiyor, yağma ve zulme devam ediyordu. Bilhassa Karamanoğulları ve Eşrefoğulları topraklarındaki ormanları tahrip ettirip, pek çok Müslümanı öldürtmüş, binlerce kadın ve çocuğu esir alıp satmıştı.

Memlûk sultanı Kalavun ise, Ahmed Hân'ın sulh isteği ile ilgili mektubunu, Anadolu'daki temsilcisi Kongurtay tarafından müslümanlara uygulanan, zulm sebebiyle müspet karşılamadı. Yumuşak ve tatlı bir dille cevap vermesi gerekirken, tabiatındaki sertlik sebebiyle elçilere karşı soğuk davrandı ve Ahmed Han'ın mektubuna karşı şu menfi cevabı yazdı:

M.; Evkâfdan söz etmişsiniz. Vakıfların gelirleri ölümlerin malıdır, ölümlere ait malların müstehâk olan kimselere verilmesinde, hayratın yerine sarf edilmesinde iftihar edilecek bir şey yoktur. Esasen bu, pâdişâhların yapmaları gereken şer'î bir vazifedir. Müslümanlık dâiresine ayak basmış olduğunuzu bildiriyorsunuz. Bunun için de kimseye minnet etmek gerekmez. Minnet, Allahü teâlâyâ edilir. Çünkü sizi bu mazhariyete eriştiren o'dur...

Bu sırada İlhanlı hâkimiyetinde olan Anadolu Selçuklu ülkesinin ikiye ayrılıp bir kısmının idaresini Giyâsüddîn Mesut'a, bir kısmının da Giyâsüddîn Keyhüsrev'e verilmesi kararlaştırıldı. Bu paylaşma kararından sonra, Anadolu'nun yarısının elinden çıkacağını anlayan Giyâseddîn Keyhüsrev, küskün bir hâlde ayrılarak Erzincan'a döndü. Giyâseddîn Mes'ûd ise Konya'ya giderek, Selçuklu tahtına oturdu. Fahrüddîn Ali, yine Selçuklu vezirliği vazifesine devam etti. Giyâseddîn Keyhüsrev, saltanattan ümidini kesince, bütün devlet erkânı Sultan Mes'ûd tarafına geçti. Keyhüsrev, Erzincan'da bulunduğu sırada Öldü. Sultan Keyhüsrev öldükten sonra, Sultan Mes'ûd, Fahrüddîn Ali'nin vezirliği ile dürüst bir saltanat sürmeğe başladı.

Ahmed Hân'ın İlhanlı tahtına geçmesinin ilk zamanlarında, ülkenin her tarafında olduğu gibi Horasan ve Oerbent taraflarında da huzur ve sulh hüküm sürdü. Ancak Ahmed Hân'ın hükümdarlığını istemeyerek kabul eden ve taç giyme merasimine de katılmayan Abaka Hân'ın oğlu Argun, İlhanlı tahtının tek ve tabîî mirasçısı olduğunu ileri sürerek Ahmed Hân'a başkaldırdı. Ahmed Hân'ın yumuşaklık ve merhametinden istifâde eden diğer putperest Moğol beyleri de Argun'u ona karşı tahrik ediyorlardı. Hattâ Anadolu'nun idaresinden sorumlu olan Kongurtay bile Ahmed Hân'ı devirip yerine Argun'un geçmesini istiyordu. Kongurtay'ın bu kötü niyetini tesbit eden Ahmed Hân, onu ve adamlarını öldürtmüş ve fitne ateşini durdurmak istemişti. Fakat müslüman olan Ahmed Hân'ın hükümdarlığını kabul etmek istemiyen ve îmân şerefîyle

şereflenememiş olan diğer Moğol beyleri, Argun'u Ahmed Hân'a karşı kışkırtmaya devam ettiler. Argun da kendine yardımcı olacağını bildirenlerin teşvikiyle Ahmed Hân'a başkaldırdı. Devletin devamını ve milletin huzurunu isteyen Ahmed Hân, nihayet büyük bir ordu hazırlatarak, damadı Alinak'ın kumandasına verdi ve Horasan'da bulunan Argun üzerine gönderdi. Kendisi de orduyu tâkib ederek Horasan'a ulaştı.

Ahmed Hân ile Argun arasında andlaşma yapmak için uğraşanlar çıktı. Elçiler gidip geldi. Fakat andlaşma sağlanamadı ve iş kılıçlara kaldı. İki ordu arasında çarpışmalar başladı. İki taraftan birçok emir ve kumandan öldü. Sayısız insan hayatını kaybetti. İlk çarpışma gününde Ahmed Hân'ın ordusu galip gelip, Argun esir alındı. Alinak, Argun'un hemen öldürülmesini ve fitne ateşinin söndürülmesini teklif etti. Ancak Ahmed Hân; "Askersiz ve parasız bir adam ne yapabilir" düşüncesiyle tehlikeyi, umursamadı. Zaferi kazanınca, her şey bitti zannetti. Ordugâhtan ayrılıp, ağırlıkların bulunduğu yere gitme gafletinde bulundu. Onun ordugâhtan ayrılmasını fırsat bilen emirlerden Bukay (Celâyir), diğer emirlerin ve kumandanların yardımıyla, başta Alinak olmak üzere, hükümdâra sâdik olan beyleri öldürttü. Bu suretle ordu hâkim duruma geldi. Argun'u kurtararak İlhanlı sultânı îlân etti. Savaşın aleyhine döndüğünün farkına varan Ahmed Hân, Horasan sınırından Erran (Karabağ) tarafına kaçtı. Gittiği bölgenin insanlarından topladığı askerlerle durumu kurtarmayı istediye de başaramadı. İşi yağmacılık olan Karâuna tümeni, Ahmed Hân üzerine gönderildi. Ahmed Hân yakalanarak şehîd edildi.

Sâmîmî bir müslüman olan Ahmed Hân, yumuşak tabîatlı ve merhamet sahibi idi. İlhanlı ülkesi, onun tahta geçmesiyle parlak bir dönem yaşadı. O, bütün gayret ve himmetini, müslümanların işlerini düzene koymağa ve onların huzur ve güven içinde yaşamalarına sarf etti. Çevredeki İslâm ülkeleriyle sulh içinde yaşamağa çalıştı. İlme ve âlimlere saygısı sonsuz olan Ahmed Hân, âlimlerle sohbetinde bulunur ve

onlardan istifade ederdi. Bilhassa tasavvufa da meyli olan Ahmed Hân, zamanının büyük mutasavvıfı Şeyh Abdurrahmân'ın sohbetlerine katılıp istifade etmiştir.²

Muzaffer Ebulfeth Fahreddin Karaaslan Adına bastırıldığı paralarda “El Melik Muzaffer Kara Arslan’ yazısı yer alıyor. Bazı sikkelerinde Hülagu Han ile müşterektir³. Babasının veziri İsmail Amidi'nin kendisiyle birlikte büyüyen çocukluk arkadaşı Muhammed erdemli, tedbirli ve akıllı bir kişi idi. Sultan Ahmet bin Hülagu Han'ın ilişkileri üst seviyeye çıkardı.⁴

Muzaffer Ebulfeth Fahreddin Karaaslan'ın Veziri Muhammed H.681(M.1282) senesinde, İslam birliğini sağlamak için Mısır Sultanı, Melik el-Mansür Seyfuddin Kalavan tarafına elçi olarak göndermiştir. H.682 (M.1282) senesinde Sultan Ahmed'in şehit olmasından sonra, Mısır'dan bir daha geri dönmemiştir⁵.

Muzaffer Ebulfeth Fahreddin Karaaslan, Mardin'de bir taşı beyaz, bir taşı siyah olarak Hanefî ve Şafilere özel inşa ettirdiği camileri vardır. Bundan başka Muzafferiye Medresesini yaptırıp, tarikat bağları için de bir zaviye bina ettirmiştir. Bazı Kurra Vakfiyeleri vardır. Fahreddin Kara Arslan, 1291 (H. 691) senesinde otuz üç senelik saltanattan sonra öldü ve Mardin'de yaptırdığı Muzafferiye Medresesi bahçesine defnedildi.

Muzafferiye Medresesi öyle bir medrese ki bu, pek yücelere delalet eden yüksek (dik) bir vilayete ancak gönüllere ferahlık verecek. İnsanların gezinirken berberlerine rast gelip, kavuşabilecekleri bir gezinti yeri olarak şöhret bulmuştur⁶. Siyah beyaz taşlardan yapılmıştır. Döneminde kale eteğinde

² <https://www.ehlisunnetbuyukleri.com/İslam-Tarihi-Ansiklopedisi/Detay/AHMED-BIN-HULAGU-TEKUDER/48>

³ Mardin Artuklu Melikleri Tarihi Kitap Ferdi Naşir Ali Emiri Hazırlayan Y. Metin Yardımcı –Editör İbrahim Özçoşar Hükeyin H. Güneş İstanbul -2006 Imak Ofset Basım Yayın.San.Tic.Ltd.Şti s.22

⁴ Mardin Artuklu Melikleri Tarihi Kitap Ferdi Naşir Ali Emiri Hazırlayan Y. Metin Yardımcı –Editör İbrahim Özçoşar Hükeyin H. Güneş İstanbul -2006 Imak Ofset Basım Yayın.San.Tic.Ltd.Şti s.22

⁵ Mardin Artuklu Melikleri Tarihi Kitap Ferdi Naşir Ali Emiri Hazırlayan Y. Metin Yardımcı –Editör İbrahim Özçoşar Hükeyin H. Güneş İstanbul -2006 Imak Ofset Basım Yayın.San.Tic.Ltd.Şti s.23

⁶ Mardin Artuklu Melikleri Tarihi Kitap Ferdi Naşir Ali Emiri Hazırlayan Y. Metin Yardımcı –Editör İbrahim Özçoşar Hükeyin H. Güneş İstanbul -2006 Imak Ofset Basım Yayın.San.Tic.Ltd.Şti s.25

önemli bir yapı iken bugün herhangi bir buluntu yoktur. Mardinli ünlü tarihçi Ferdi Katip (Mardin Artuklular Tarihi) adlı eserinde bu medresenin mimari açıdan dünyada işsiz olduğunu anlatır. Gerek camii gerekse medrese yıkılmış ve bunların enkazı üzerine Osmanlılar döneminde 1899 yılında bir okul yaptırıldı.

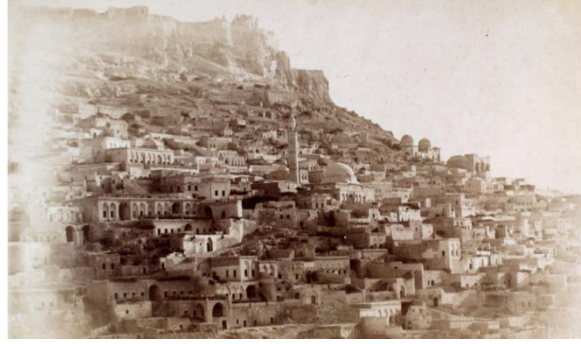
Muzafferiye Medresesi ve Türbesi

Muzafferiye Medresesi Türbesi Medrese günümüzde mevcut değildir. Kalenin eteğinde Şar Mahallesiinde, Artuklu Sultanı Melik Muzaffer Karaarslan tarafından 1260-1293 tarihleri arasında yaptırılmıştır (Artuk, 1944, s. 102-103).

Metin Sözen ve Ara Altun her ne kadar medresenin 1317/1899-90 yılında yıktırıldığını iddia etseler de (Altun, 1971, s. 103; Sözen, 1972, s. 219); 10 Cemaziyelahir 1315/6 Kasım 1897 tarihi itibariyle medrese arsasının üzerine halkında yardımıyla birlikte cami ve Rüşdiyenin inşasına başlanmıştır (BOA, MF.MKT. 375 - 1)

Muzafferiye Medresesi'nin 1899 itibariyle durumunu en net gösteren fotoğraf.
Bu resim Youssef Alomari arşivinden alınmış olup İbrahim Yüksel tarafından Facebook'ta yayınlanmıştır.⁷

Muzafferiye Medresesi (D. Bayezit'ten)
Rüşiye önceki resim

Muzafferiye Medresesi (D. Bayezit'ten) Rüşiye önceki başka
bir resim

⁷ Youssef Alomari-İbrahim Yüksel

Muzafferiye Medresesi yerine inşa edilen Mekteb-i Rüşdiye

Medresenin Mimari ve Süsleme Özellikleri: Max Van Berchem'e ait bir fotoğrafta Muzafferiye Medresesi açıkça görülmektedir. Fotoğrafa göre doğu-batı yönünde uzanan dikdörtgen bir forma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Konumu itibariyle de kuzey-güney yönünde eğimli bir araziye inşa edildiği güneydeki payandalardan anlaşılmaktadır. Medrese beden duvarlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Kesme taş malzemeden inşa edilmiştir (Bayezit, 2009, C. II, Pl. 96-97) (Foto 22- 23). Güney cephesinde belli aralıklarla sıralanmış üç adet payanda görülmektedir. Ortadaki payanda diğerlerine göre daha büyük olduğu anlaşılmaktadır. Yandaki payandalar yarım konik külah ile ortadaki payanda ise bir yarım kubbe ile örtülü olduğu görülmektedir.

Batı cephesinde bir adet, güney cephesinde ise iki adet açıklık görülmektedir (Bayezit, 2009, C. II, Pl. 96-97) (Çizim 22). Medresede medfun olan Artuklu Sultanları ise medresenin banisi Melik Muzafer Kara Arslan b. Melik Said Necmüddin Gazi'dir (Kâtip Ferdi, 2006, 24

Mardin'de Muzafferiye medresesi vakfı olan medrese

arsasna bir cami-i şerif, bir de mektebi-i Rüşdiye inşasına müsaade-i mahsüsa-i cenab-ı padişahi erzan buyrulduğuna natık Diyarbekir vilaypet-i aliyyesine evkaf muhasebeciliği vekaletinden tahrirat tastir için Mektebi Kalemine ilmü haberi verilmiştir.) Mardin'deki bu medrese sırasıyla Rüştiye mektebi, Lise, Kız Öğretmen Okulu, Ticaret Lisesi, Kız Meslek Lisesi olarak kullanılmıştır.⁸

Muzafferiye Medresesi, Osmanlı döneminde, yenilenmesi yerine, Altunboğa Medresesi enkazından da taşlar alınarak ve medresenin mevcut taşlarını kullanarak, Rüşdiye Mektebini halkın, katkıları ile yapması bir Artuklu eserinin talan edilmesinin başka bir örneğidir. Aşağıdaki resim Altunboğa Medresesi kapısı bu okula tışınmıştır.

Altunboğa Medresisinde, Alınan Mühteşem Kapı

Muzafferiye Medresesi Cumhuriyet döneminde de talan edilmeye devam edilmiş. Özel mülkiyete geçirilen bir kısım arazisi otele ve kuyumcular çarşısı ile kasaplar çarşısı olarak kullanılmakta olması çok hazin.

⁸ Atatürk Kültür Dil ve Tahir Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları xiv Dizi Yüzyılda Mardin Sancağı Nejat Göynüç s.115

Muzafəriye Medresesi arazisi üzerinde yapılan ve antik kentin kalbine saplanmış bir hançer gibi durduğunun resmi yukarıdadır.

Gerek resimde görüldüğü gibi gerekse Zinciriye Medresesine (Sultan İsa) çıkılan merdivende bulunan istinat duvarının arkasında aşağıdaki resimde bulunan Muzafəriye Medresesinin bazı kısımlarının, inadına vakfedenin varlığını adeta haykırmaktadır.

Fotoğraf 1

Fotoğraf 2

Fotoğraf 3

Bu fotoğraflar İbrahim Yüksel tarafından çekilmiştir.

Bu tarihi varlıkları ortaya çıkaran Mardin Milli Eğitim Müdürlüğü ve okul yöneticilerine ne kadar teşekkür etsek az. Milli Eğitim Müdürlüğüne bu çalışmalarını tamamlaması için gereken kaynakların aktarılması için başta Milli Eğitim Bakanlığı, Mardin Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Artuklu Belediyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğünü sorumluklarını yerine getirmeleri asli görevleridir.

Muzafferiye Medresesi üzerinde inşaa edilen okulun Ticaret Lisesi olarak hizmet sunduğu yıllarda, bu okulda okuduğumun ve mezun olduğumu gösteren resim yukardadır.

Muzaffer Ebulfeth Fahrettin Karaaslan Dönemi Eser

Deri ciltli kağıt üzerine mürekkep kağıt üzerinde Arapça el yazması, 193 yaprak artı 3 yaprak, sayfada 18 satır, kahverengi mürekkeple nesih hat ile yazılmış, daha büyük kırmızı harflerle seçilmiş anahtar kelimeler, sloganlar, 1 tam sayfa ve 2 yarım sayfa dahil olmak üzere çeşitli astronomik diyagramlarla 3. çalışma diyagramlar, diğer çeşitli matematiksel çizelgeler, bölünmüş palmet örgüsü ile süslenmiş aletli merkezi madalyonlu kahverengi deri cilt, kapaklı
Astronomi, bilim, mantık ve matematik üzerine çeşitli incelemelerden oluşan bu cezbedici cep boyutundaki özet, on üçüncü yüzyılda Mardin'in Artuklu hanedanından kalma nadir bir eserdir.

MS 1286'da telif edildiği sırada hükümdar Muzaffer Ebulfeth Fahreddin Karaaslan ibn Artuk'a ithaf edilmiş olması, sadece nadide ve tarihi önemini artırmaya hizmet ediyor.

El yazmasının önsözünde (f.1b), MS 1260'da tahta çıkan uzun süredir hüküm süren Artuklu hükümdarı Ebu'l-Harith ibn İbrahim ibn Ebi Bekir ibn Karaaslan ibn Davud ibn Salman ibn Artuk'un adından bahsedilmektedir. (bkz. C. E. Bosworth, The New Islamic Dynasties, Edinburgh, 1996, s.194-6). Hanedanlığın Mardin'deki en uzun soluklu soyunun hükümdarı olan Karaaslan, sonunda büyük İlhanlı derebeyi Hülagü'ye boyun eğdi ve ona sadık kaldı. Artuklu hanedanı bir bütün olarak Mardin ve Mayyafarikin, Hasankeyf, Amid ve Harput'ta (MS 1101-1408) hüküm sürmüştür, ancak bu dönemden günümüze kalan sanat eserleri nadirdir.

Kırım'dan köle olarak gittiği Mısır'da askeri başarılarıyla yükselen ve yapmış olduğu ihtilalle Mısır ve Suriye'yi içine alan "Türkiye" isimli Devlet kuran büyük Türk Başbuğu ve Türk Komutanı Türk Memlüklü Sultanı Baybars'ı ölüm yıl

dönümünde saygı ve rahmetle anıyorum ruhu şad mekanı Cennet olsun.

Döneme damgasını vuran Sultan Baybars kimdir?

Sultan Baybars 1223 yılında Karadeniz kıyısında doğan bir Kıpçak Türkü dür. Baybars (Rukneddin Baybars el-Bendekdarî) aslen Kıpçak Türklerinden olup Ulubarlı zümresinin Borçoğlu kabilesine mensuptur. 1223 yılında Kıpçak'ta doğmuştur. Baybars, uzun boylu, mavi gözlü, güzel görünüşlü olmasının yanında zekâ ve yeteneğiyle de dikkatleri üzerine çeken biri olarak bilinmektedir. Baybars Cengiz Han'ın torunu Berkan'ın damadı idi. Bir rivayete göre Moğollar ile yapılan bir savaşta Moğolların eline esir düşmüş kimi rivayette; Kırım'da başka bir rivayette ise Kırım'da köle pazarında satılmıştır. Ardından Halep'e ve oradan Şam'a götürülmüş ve burada köle olarak satılmış ve Şam'da Eyyubî Sultanı Melikü's-Salih bağlularınca satın alınmıştır.

Çok zeki, kabiliyetli ve gözü pek bir genç olan Baybars kısa zamanda hükümdarın Deniz Askerlerinden olan bahri sınıfına girmiş ve orada da kısa zamanda yükselmeye başlamıştır. Mısır'da ve çevresinde özellikle haçlılara karşı çarpışmalara katılan Baybars, cesareti ve savaş kabiliyetiyle kısa zamanda sivrilmiştir. Baybars, bu askerî birlikte birçok savaşa katılmış; özellikle bu topraklara saldırılar düzenleyen Haçlılara karşı verilen mücadelede Melikü's-Salih'in ordusunda yer almıştır.

Sultan Baybars'ın Antakya Prensine yazdığı mektup ve önceki olayı ise Baybars'ın zeki olduğu kadar cesur biri olduğunu göstermektedir:

(1268'te Baybars Antakya'yı kuşatmış ve savaşın sonunda şehir teslim olmuştur fakat Antakya prensi Beomonda o sırada Antakya'da bulunmamaktaydı. Bunun üzerine Baybars, prense şehrin nasıl alındığını anlatmak için mektup yazmış ve bu

mektupta) “Eğer orada bulunup ne yaptığımı görse idin, annenin seni hiç doğurmamış olmasını arzu ederdin.” demiştir.

Kölelikten sultanlığa uzanan savaşlarla dolu müthiş bir hayatı olan Sultan Baybars, tarihe Moğolları durduran adam olarak geçmiştir. Ayn Câlud Savaşı'nın kazanılmasında büyük yararlılıklar gösteren Baybars, savaşta gösterdiği cesaretli davranışları ve kahramanlığıyla nüfuzunu arttırmıştır. Baybars, bir süre sonra, savaşta kazandığı başarısından da güç alarak, Kutuz'dan, savaştan önce kendisine vadettiği Halep Naipliğini istemiştir. Kutuz, Baybars'ın isteğini kabul etmeyerek, bu görevi kendine yakın bulduğu başka birine vermiştir. Bunun üzerine Baybars ve arkadaşları ihtilal yaparak Kutuz'u öldürmüşlerdir. Haberin duyulması üzerine, sultan naibi onu kimin öldürdüğünü sormuş ve Türk ananesine göre sultanı öldüren kişinin tahta geçmesi gerektiğini söyleyerek ilk olarak kendisi Baybars'a biat etmiştir. Onun ardından, orada bulunan herkes Baybars'a biat etmiştir. Baybars, sultan olduğunu duyurmak için yanında arkadaşları ile birlikte Kahire'ye gelmiştir. 26 Ekim 1260 tarihinde sultanlığını ilan etmiştir. Baybars, sultanlığının ilk yıllarında kararlı çalışmalarına devam ederek Suriye'deki isyanları bastırdıktan sonra, dağılmış olan Memlûkleri ve Türkmen Oğuz boylarını kendi etrafında toplamıştır. Sultan Baybars savaşçılığının yanında adil bir hükümdardı iktidarı devraldıktan sonra halk üzerindeki ağır vergilerin tamamını kaldırmış din ayrımı gözetmeksizin adil bir şekilde halkını yönetmiştir. Baybars döneminde Türk hâkimiyetinden dolayı Devlet ismi Devleti Türkiyye olarak anılmıştır.⁹

Sultan Baybars'ın Papa IV. Clement'e Yazdığı Mektup (1267)

“Size bildirdiğimiz Tanrı'nın emirleridir. Bunları duyduğunuzda eğer bize itaat etmeyi arzu ederseniz elçilerinizi

⁹ Türkolog Fatih Mehmet Yiğit

bize gönderin ki savaş mı yoksa barış mı istediğinizi bilelim. Yüce Tanrı kudreti ile güneşin doğduğu yerden battığı yere dek tüm dünyada huzur ve barış egemen olacak ve bizim yapmayı amaçladığımız şeyler aşikâr olacaktır. Tanrının emrini işitip anladığınız zaman dikkate almaya ve inanmaya meyletmeyip ‘Bizim yurdumuz uzak, dağlarımız ulu denizlerimiz uçsuz bucaksız’ diye düşünürseniz üstümüze bir ordu göndereceksinizdir. Biz ne yapabileceğimizi, bunu yapanın güçlü ya da zayıf, uzak ya da yakın oluşuna bakmaksızın ulu Tanrı’nın bildiği gibi biliyoruz.”

En-Nasr el-Melik el-âli
El-Melik el-Zahir Rukneddin Baybars el-Bundukdar

Muzaffer Ebulfeth Fahreddin Karaaslan Dönemi İlim Adamları

Şeyh Muhammed Zırar

Artuklular’dan **Melik Muzaffer**, diğer adıyla Kara Arslan Ö:H.684 (M.1285) [Veya H.691 (M.1292)] zamanına denk gelen bir kitabeden söz eder Ali Emiri... Kendisinin ifadesi, ayrıca az sonra aşağıda tespit ettiği kitabenin çevirisini de yapıp vereceğimiz vakfiyeden özetle şunları anlıyoruz:

- A.** Arapça kitabe; sahabeden ZİRÂR İBN EZVER adındaki sahabinin türbesinin kapısındadır.
- B.** Kitabede adı geçen **Emir Şücâüddin**, Artuklu meliki **Muzaffer**’in veziridir. Vezirliği döneminde bu eseri inşâ etmiştir.
- C.** Emir Şücâüddin, Emir Seyfullah İshâk’ın oğludur. Melik Âdil (H.711-M.1311) zamanına kadar vezirlik yapmıştır. Kaynak bunu böyle işaret ediyor.

D. Kur'ân-ı Kerimin Kıraat-ı Seb'a üzerinden öğretildiğine işaret eden KURRÂ'dan söz edilmesi. Öğretmen ve öğrenciler için de ücret tahsis edilmesi, bu mekânın bir DÂRU'L HUFFÂZ olduğunu açık/seçik ortaya koymaktadır.

E. Zırrar bin Ezver isimli sahabenin medfun olduğu ileri sürülen bu mekânın, Mardin'de şu an ikinci caddede bir tepe üzerinde olan Şeyh Muhammed **Zırrar Camii**'nden başkası olmadığı bellidir. Kapı üzerinde vaktiyle okunan bu yazıt, zamanımızda artık okunabilirlikten çıkmıştır.

İçeride türbe civarındaki diğer yazıların, bu konuda uzman kişilerce tetkik edilmesi en büyük arzumuzdur.

“Rahmân ve Rahim olan Allah adıyla...

Bu fakir ve yalvarıcı/ümitli olan, mutlu kimsenin inşa ettiği eserdir. Rabbi ona rahmet etsin.

Emîr Şücâüddîn Râşid İbn el-Emîr Seyfullah İshâk, Muzaffer'in mülkünde, bunu ve başkalarını vakfetmiştir.

Hamam inşa etmiştir.

Senâbil (Başaklar) yolunda bostan yaptırmıştır.

Düneysır şehrinin batı bölgesinde, Dâhiyye oluşturmuştur.

“**Hatip Köyü**’nde bostan meydana getirmiştir.

Bunların gelirlerinden bir **Kurrâ'** [**Kur'ân'ı yedi kıraat ve on rivayet dahilinde okuyan üstad hafızlar**] için, her ay 20 dirhem para, bir ölçek [**1,5 sa'lık**] buğdayın da üçte biri verilecektir.

Aziz olan kitâbın (Kur'anın) tilâvetini öğrenmekte olan yirmi çocuktan her biri için de her ay on dirhem para ve bir ölçek buğday ödenecektir.

Bundan başka her ay, her bir kişi içinse üç dirhem, eğer bunlar okutuyorlarsa, on dirhem ve bir buçuk ölçek buğday verilecektir. Her gece de aydınlanmak için bir kıyye **[100 gr. kadar eski bir ölçek]** zeytin yağı, gece yarısından ve rağbet edilen -mübarek veya etüt- gecelerinde ise bir rıtıl **[bir ağırlık ölçüsüdür. Mısır'a göre 460.8 gr.]** zeytin yağı ve bir kıyyenin üçte biri kadar mum ile Kur'an-ı Kerim'i hatim için okuyanlarsa iki rıtıl tatlı (helva) verilecektir.

Bu kitabe Muharrem ayının, Hicrî.... Senesinde yazıldı. Allah kendisinden kabul etsin."¹⁰

¹⁰ Kaynak: Yusuf Metin Yardımcı Kıratım Haber Makale

Mardin’de Artuklular döneminde kalma bir Daru’l Huffaz Şeyh Muhammed Zırar Mescidi ve türbesi günümüze kadar gelmiştir. Bu arazi üzerinde Mardin Asri Mezarlıklarından biri de bulunmaktadır.

سنة الله الرحمن الرحيم بما ما انشاء بعد ان السجدة الشعر الراعي رحمة ربه الامير شعاع الدين ركن الدين الامير سيف الله صاحب
الملك المعزى والوفاء عليه وعلى غيره المعام التي انشاءها واللسان الذي انشاءها بطريق الساقيل والحقبة التي انشاءها صديقا
ديهم من تسمية العرب واللسان التي انشاءها في لغة العظيمة في ال شعر عشرون ابراهيم وحطبة مكوون والذات في ابراهيم الذي
في الشعر عشرون ابراهيم وحطبة مكوون وعشرين مديا بالحقون انما الكتاب العزيز ويكون لكل شعر في ال شعر ثمانية ابراهيم والذات
الرحيم عشر ابراهيم وحطبة مكوون وصنف وفي ال ايلة زين فها وفي ايلة الصنف والارثاب زين رطل والذات اوقان حسنا وحطبا
رحمان ويوزن الثراء حطبا وذلك بالوزن المعروف سنة . قول الله